

Plats för rivalitet

– En etnologisk kulturanalys av hur rivaliteten mellan två gymnasieskolor i centrala Lund påverkar platskulturer



Etnologiska institutionen
Lunds universitet
ETN 103 : 3 (41-60p)
Uppsats (10p)
Författare: Joakim Sten
Handledare: Eva Norström

Innehåll

Om rivalitet och plats; syfte 2

Teori 3

Platser och gemenskaper 3

Diskurs: makt och intertextualitet 5

Folklore 6

Platskultur 7

Metod/material 8

Omfång/område 8

Intervjuer/informanter 9

Observation och erfarenhet 10

Transkription 11

Disposition 11

Diskursiva grundvalar 12

Spyken: flummighet och politik 12

Katedralskolan: snobbighet och traditioner 15

Om en rivalitet och platskulturer 18

En grundläggande sten i muren 18

Katedralsboken: symbolvärde 20

Katedralsboken: symbolisk gemenskap 22

Att handla genom rivaliteten 24

Space: rivaliteten som strategi och taktik 27

Platskultur: rivaliteten som organiserande princip 30

En sista fråga: vad är då platskulturens nytta? 32

Källor 34

Om rivalitet och plats; syfte¹

Vi befinner oss i krig med varandra; en frontlinje är dragen genom samhället, fortlöpande och konstant, och det är denna frontlinje som placerar oss på den ena eller den andra sidan. Det finns inget sådant som ett neutralt subjekt. Vi är alla oundvikligen någons fiende. (Foucault, 1997 : 51. Författarens egen översättning)

Det verkar som att det inte finns några neutrala subjekt. Vad vi som sociala varelser än gör, hur vi än agerar, tänker eller existerar, genomströmmas vi av åsikter, idéer, föreställningar; kultur. Vi befinner oss, så att säga, i alla situationer på en eller en annan sida skyttegravarna. När analytikern M. Foucault yttrade uttalandet ovan, avsåg han det inte i en enbart metaforiskt mening, utan för att poängtera att fred alltid bygger på en grund av krigsföring. Det är denna krigsföring vi upplever i det vardagliga livet, i förhållandet mellan människor. Denna sociala krigsföring blir bland annat synlig i formen av rivalitet och i strävan mot att stå över den alltid så dunkla *Andre*.

I centrala Lund finns två gymnasieskolor, Katedralskolan och Spyken; båda till ytan mer eller mindre vanliga svenska gymnasieskolor med ett tusental elever. I ett prestigefyllt Lund inramat av en flerhundraårig akademikerkultur, frodas mellan dessa två skolor en omfattande rivalitet. Även om den inte urartar i stora slag eller upplopp, är rivaliteten tillräckligt betydelsefull för att vara erkänd av alla elever, före detta elever och personal på de två skolorna. Hur långt tillbaka i tiden den här rivaliteten egentligen sträcker sig är det ingen jag talat med som riktigt vet, men vad man med säkerhet säger sig veta är att Katedralskolan är snobbig, med eviga traditioner och högfärdiga bortskämda akademikerbarn, och att Spyken är en flummig västerskola där politiskt korrekta aktivister i palestinasjalar trängs med oseriösa musiker.

Den uppsats du som läsare nu håller i din hand, är en undersökning om rivaliteten mellan två prestigebetonade kommunala gymnasieskolor i centrala Lund. Samtidigt är den också en illustration av hur människor (i detta fall gymnasister² i Lund) tillskriver specifika föreställningar, egenskaper och praktiker till en plats genom *talet om* platsen.

¹ Jag vill tacka Petra Karlsson, lärare vid samhällsvetenskapliga institutionen på Katedralskolan och Karin Stavne, rektor för Spyken, för deras hjälpsamhet rörande elevkontakter och förståelse för min arbetsmetod. Stora tack också till min handledare Eva Norström för hennes nyttiga konstruktiva kritik, Ing-mari Åslund för tålmodig uppmuntran, Elias Westerberg, utan vilkens hjälp arbetet blivit avsevärt svagare, samt naturligtvis alla informanter som delat med sig av sig själva och sina föreställningar till en nyfiken student med bandspelare.

² Termen *gymnasist* kommer att användas genomgående i uppsatsen och betecknar både aktiva och före detta elever vid de båda gymnasieskolorna. Anledningen till detta är att även om många av mina informanter är före detta elever, handlar deras *berättande* om gymnasietiden. Mitt ordval siktar att bevara en kontinuitet i uppsatsen.

I syfte att undersöka dessa hur dessa tillskrivningar fungerar och vad de innebär för skolorna som platser, har jag konstruerat begreppet *platskultur*. Genom studerandet av hur människor konstruerar sina platskulturer, hoppas jag kunna få en inblick i hur de föreställningsvärldar fungerar som för individer och grupper avskiljer en plats från alla andra platser och som medför ett visst beteende i förhållande till just den platsen.

Syftet med arbetet ligger alltså i två dimensioner. *Till att börja med belyser jag hur rivaliteten mellan Spyken och Katedralskolan manifesteras i gymnasisternas narrationer om den. Genom rivaliteten analyserar jag sedan hur platskulturer organiseras genom den, och testar i och med detta också platskulturbegreppets duglighet i en kulturanalys av detta slag.*

Teori

Den teoretiska modell som detta arbete bygger på är en förening av olika begrepp och förhållningssätt där den centrala kärnan är *platskulturbegreppet*.

Med begreppet platskultur menar jag *den uppsättning förhållningsnormer och föreställningar individer eller grupper håller gentemot en specifik materiell plats och vad detta innebär för deras praktiker på den platsen*. Jag anser att det är möjligt att använda platskulturbegreppet både som ett analytiskt verktyg, så väl som något som kan analyseras som ett kulturellt fenomen hos individer och grupper. Denna definition är i högsta grad abstrakt.

Eftersom begreppet är min egen konstruktion, är det speciellt viktigt att mer tydligt visa vad begreppet innebär och vad det är menat att förklara. För att visa detta kommer jag här att utveckla hur jag använder de relevanta begrepp som platskultur grundar sig i: *plats* och *gemenskap*, *diskurs* och *intertextualitet*, samt *folklore*. När dessa är redogjorda för, ger jag en vidare utveckling av hur jag ser på platskulturbegreppet.

Platser och gemenskaper

När analytikern M. de Certeau (1984) skriver om vardagslivets praktiker och hur den *vanliga människan (the common man)* formas och formar sin omgivning i staden, utgår han från begreppsparet *place/space*³.

³ De engelska begreppen *place* och *space* används ofta av svenska kulturanalytiker till svenska med *plats* och *rymd* (jmf. Fornäs, 1993). Jag avstår emellertid från att göra detta, liksom E. Högdahl (2004), då jag anser att den svenska användningen av termerna *plats* och *rymd* med deras kulturella konnotationer, inte är likvärdig med *place/space*. För att undgå eventuella missförstånd i texten anser jag att detta ordval är berättigat.

Place är hos de Certeau den materiella ordningen, den fysiska strukturen hos en plats som alltid är åtskild varje annan plats. I *place* har allt materiellt sitt eget givna *läge* (*location*). *Space* är i kontrast det som är påverkbart av pragmatiska variabler, så som tid, händelse och riktning. *Space* är *like the word when it is spoken*, det vill säga, beroende utav det materiella för sin existens, men det är också föränderligt. *Space är praktiserat place* (: 117).

Space är i sin tur påverkbart av begreppsparet *strategi/taktik* (*strategy/tactic*). Med strategi menas det bestämda handlingsmönster som produceras över ett *place* av ”den starke”, oftast av en institution som inringar ett *place* som sitt eget. En institution som är dominerande på en plats, har genom strategier kapaciteten att skapa ett mer eller mindre bestående *space* över ett *place*.⁴ Utöver detta kan det på en plats finnas taktik, som är ”den svages” sätt att röra sig, utnyttja och parasitera på strategiskt *space* för egna intressen. Taktik skall förstås som något tillfälligt, spontant och individuellt. Taktik är rörligt, fritt men är beroende av en specifik strategi som den verkar i förhållande till (: 36-37)⁵.

I enighet med de Certeau är det möjligt att säga att *gymnasieskolan* (i abstrakt mening) är uppdelad i ett *space* och ett *place*, där det materiella *place*, bestående av bänkar, elevhallar, bibliotek, staket och murar, är organiserade av ett strategiskt *space* som förklarar hur den dominerande institutionen (i detta fall pedagogiska kulturer, *et cetera*) vill att platsen skall användas. Individerna som använder platsen tillämpar dock ofta olika taktiker för att *göra* (praktisera) platsen på sitt eget vis, oftast inte i linje med det som strategin planerat (jmf. Högdahl, 2004).

Även om människor har kapaciteten att *göra* platser individuellt, görs också platser inom gemenskaper. För mitt arbete är förhållandet mellan gemenskap och plats mycket relevant, då rivaliteten i stora drag utspelar sig över just föreställningar om plats och gemenskap.

När sociologen A. P. Cohen (1985) behandlar frågan om hur *gemenskaper* (*communities*) upprätthåller sig runt *symboler*, vidrör han också förhållandet mellan gemenskaper och platser. Gemenskaper enligt Cohen, knyts samman genom en förståelse om vilka symboler man delar (: 19-21). Genom uppfattningen av symboler, upprätthåller en gemenskap gränser gentemot andra gemenskaper (: 13). Det viktiga är emellertid att det inte behöver finnas en överensstämmelse inom gemenskapen om symbolernas exakta betydelser, så länge de är

⁴ Se J. Fornäs (1993 : 31ff) om hur staten söker kontroll över ungdomar genom instiftandet och drivandet av kommunala fritidsgårdar.

⁵ Se Ristilampi (1994 : 132ff) angående hur boende på Rosengård påverkar maktens skapade *place* genom personliga taktiker och Högdahl (2004, 138ff) om hur olika människor genom taktik omvandlar Möllevången i Malmö till en personlig plats.

erkända som just gemensamma symboler (: 15, 98). Symboler skall, i förhållande till gemenskaper, av den anledningen inte förstås som metaforer, eller som *något som står för något annat*, utan genom deras användning (i Wittgensteiniansk *mening som användning*) (: 44; jmf. Wittgenstein, 1958). Genom att lyfta fram specifika symboler skapas och vidmakthålls hos individen en medvetenhet om den gemenskap den ingår i och möjliggör samtidigt gemenskapens existens (: 50). En symbol kan vara exempelvis ett emblem, en ritual eller en specifik materiell plats.

I görandet av platskulturer parasiterar strategiskt-taktiskt space på olika tillgängliga symboler som finns (eller antas finnas) på en plats. En sådan symbol är exempelvis Katedralskolans stora bokträd, vilket kommer att spela en central roll i detta arbete.

Diskurs: makt och intertextualitet

Som jag poängterade i introduktionen, väljer jag för detta arbete att studera skolrivaliteten och dess effekt på platskulturer utifrån hur den skapas, upprätthålls och även regleras i förhållande till *talet om platserna*. För att studera talet kommer en tal-orienterad diskursanalys att användas, starkt påverkad av etnologen G. Drakos (1997) folkloristiskt inspirerade analys av maktdiskurser som *intertextuella strategier*. Begreppet *diskurs* skall i detta fall förstås som det *praktiserade språk* som styr vad som är möjligt att säga om Spykenskolan, respektive Katedralskolan, som plats (jmf. Beronius, 1987 : 65-66, Ristilammi 1994 : 16f).

Drakos (1997) menar i sitt arbete om lepradrabbade i dagens Grekland, att ett *ytrande*⁶ skapas i interaktionen med andra föreställda eller faktiska yttranden. ”*Varje intertextuell konstruktion liksom andra praktiker är en kompromiss, ett unikt sätt att skapa relationer mellan olika tänkta eller verkliga texter.*” (: 34) Yttrandet skall inte förstås i kraft av sig själv, utan som en effekt av andra yttranden berättaren *strategiskt* förhåller sig till.

Förhållningssättet skall förstås som strategiskt i bemärkelsen att berättaren mer eller mindre medvetet har möjlighet att styra sitt ytrande i förhållande till andra yttranden (: 34-35).

Analyserar man yttranden genom intertextualitet, är kontexten genom vilket yttrandet uppstår essentiell. När Drakos (1997) skriver om relevant kontext för narrationer, menar han de *betydelsesammanhang* vilka skapar narrationens olika betydelser för åhörare och berättare. Det är inte den direkta kontexten som yttranden yttras i som är viktigast, utan den *kontextualisering* som de aktörer som är inblandade i narrationen utför (: 30-34).

⁶ Drakos, jämte andra folklorister, använder termen *text* med syftning till både verbal och skriven information. Jag väljer emellertid i detta arbete att utgå från den termen *ytrande*, då jag inte behandlar något skrivet material.

Genom att analysera narrationernas intertextualitet blir det möjligt att gräva in i de diskurser vi människor använder för att förmedla platskulturer. En *Spykists*⁷ yttrande om Katedralskolan förstås här som konstruerat i sammanhang till de yttranden eleven tänker sig är betydelsefulla att förhålla sig till. Betydelsesammanhang i fråga om platskulturer, anser jag, utmynnar i ett *maktförhållande*, där erövrandet av tolkningsrätten till en situation eller en händelse är vad detta förhållande (oftast) går ut på. Gymnasisternas narrationer utgör en pågående kamp om hur man som elev från den enda eller andra skolan skall klassificeras, hur man får klassificera den Andra och hur olika händelser inom rivaliteten skall tolkas.

När jag i detta arbete undersöker maktförhållandet mellan skolorna, vem som äger tolkningsrätten, är det Foucaults definition av *makt* jag utgår ifrån. När Foucault (1997) talar om makt menar han att makt *passerar genom* individer och grupper (: 29). Vi får som sociala varelser tillgång till denna makt genom våra förhållanden till varandra. I och med att makten passerar, kan vi försöka att ta tag i den och ändra dess riktning. Att ge sig in i en diskurs är att ge sig in i en maktrelation, där den som har överhanden tillfälligt har möjligheten att bestämma vad som är sant och falskt, rätt och fel (: 24; jmf. Beronius, 1987 : 63-64).⁸

Folklore

En viktig punkt där diskurs, rivalitet och plats möts i gymnasisternas narrationer, är i den folklore som skapas *om* förhållandet mellan skolorna. Moderna sägner och sagolikhande redogörelser berättas konstant om den Andre. Dessa berättelser har mer karaktären av just vardagssägner, där huvudrollen spelas av en individ eller ett kollektiv från den egna gemenskapen, som utför påhittiga ofog mot den Andre. (jmf. Arvidsson, 1999 : 48; 75ff). De element av folklore som finns i narrationerna, sett i ett diskursivt sammanhang, belyser hur kulturella värderingar kommer till uttryck och tydliggör ofta de föreställningar man som elev på den ena skolan har mot den Andra. Stattin (1984; 1990) menar i sina arbeten om den folklore som omger Näcken och olika former av rädsla, att folkloren i dessa fall fungerar som gränsvakter, vars uppgift är att förmedla värdegrunder. Kulturella värderingar hos individen relateras genom olika former av folklore till vardagen och tillåter individen att tolka sin omvärld genom dem (1990 : 168).

⁷ Termen *Spykist* är den term som oftast används av gymnasister i Lund för att beskriva Spykenelever. Termen är så omfattande bland gymnasisterna att jag anser att korrekt att använda den för att denotera Spykenelever.

⁸ Diskurskamper av detta slag analyseras bland annat av Drakos (1997), angående hur leprasjuka söker kontroll över diskursen kring sin egen sjukdom, av Ambjörnsson (2004 : 207-216) angående hur gymnasietjejer genom att försöka att ta kontroll över termen *hora* styra dess betydelse, samt redan nämnda Ristilammis (1994) arbete om Rosengård.

Termen *folklore* använder jag här i en rudimentär mening. Fokus kommer att ligga mot hur narrationerna förankrar sig i traditioner och hur elever genom hänvisande till bland annat tradition och historia, vill ge narrationerna en legitimitet. När jag tolkar narrationerna söker jag därför inte efter genreenliga element, utan koncentrerar mig helt på de föreställningar narrationen påvisar (jmf. Arvidsson, 1999 : 25). Jag följer i arbetet ett modernt perspektiv på tradition, där det är möjligt att se *tradition* som bestående element konstruerade i nutid och genom en tolkning av det förflutna. Tradition är alltså ett konstruerat selektivt förhållande mellan ett symboliskt föreställt förflutet och en tolkande nutid (Bauman, 1992 : 30-33). Detta medför att det *traditionella* inte behöver existera, utan kan vara mer eller mindre föreställt.

En viktig aspekt av traditionsbundenhet som legitimering av handlingar behandlas av Cohen (1985). Myter fungerar i somliga gemenskaper som ett rättmätigt skäl till en viss sorts handlande. Själva myten antar en symbolisk karaktär och är effektiv genom sin ”a-historiska” karaktär, illusionen om att vara konstanta och befriad från all historia, att vara evigt existerande. En myt är ”bortom tiden” (: 99). Även om de myter som förekommer i de narrationer som cirkulerar på gymnasieskolorna är relativt nya och inte går att hänföra till de rena folkmyter Cohen i första hand syftar till, äger skolorna ändå en stark mytologi, med hjälteliknande berättelser och föreställningar på det mer sociala planet.

Platskultur

När jag nu redogjort för den teoretiska grundval som utgör platskulturbegreppet, kommer jag nu att visa hur platskultur står i förhållande till människors agerande på platser. Det finns tre aspekter som är mycket viktiga att uppmärksamma.

1. Den platskultur sociala varelser tilldelar en plats påverkar deras praktiker i förhållande till den platsen. Den platskultur en student exempelvis lägger på ett klassrum medför en stor uppsättning praktiker; vad man som student skall göra, tillåts och inte tillåts göra på platsen.

2. Det är möjligt för en plats att innefatta flera helt olika platskulturer, beroende på vem som tillskrivit platsen platskulturen. En plats får sällan en likadan platskultur för två grupper med olika erfarenhetsbakgrunder.⁹ Exempelvis har ett barns platskultur rörande den lokala matvarubutiken säkerligen inte mycket gemensamt med dess föräldrars platskultur rörande samma plats. Detta innebär att olika människor kan ha olika praktiker på samma plats.

⁹ Jämför exempelvis P-M. Ristilammis redogörelse för hur invånare i bostadsområdet Rosengård har en bild av sitt område som inte alltid överensstämmer med övriga samhälleliga instansers bild av det (1994: 12; 127-129).

3. Det som hindrar platskultur från att vara ett individuellt begrepp, strikt härledande till personliga erfarenheter, är att det inte behöver bygga på personliga erfarenheter i första taget. I etnologen J. Stattins (1990) mening är kultur en kollektiv företeelse, men individuellt upplevd (: 166-168). Vi kan anta att platskulturer skapas genom interaktionen mellan våra personligen upplevda erfarenheter, förväntningar, samt den information vi får om en plats. Exempelvis lägger de flesta svenskar säkerligen en speciell, ibland specifik, platskultur över New York, även om de flesta svenskar aldrig varit där. Det är alltså möjligt (säkerligen vanligt) för oss att tillskriva en platskultur till en plats, även om vi aldrig personligen upplevt den utan bara föreställt oss platsen i fråga.

Det viktigt att påpeka att platskulturbegreppet inte innefattar någon form av kulturdeterminism eller absolutism i den mening att den platskultur någon tillskrivit en plats är fullständig eller oföränderlig. En platskultur kan förändras genom nya intryck eller erfarenheter. Ju fler som håller fast vid platskulturen och ju djupare den är rotad i en kultur, desto svårare är den emellertid att förändra.

Metod/material

Omfång/område

I staden Lund finns fyra stora kommunala gymnasieskolor, Vipeholm i öster, Polhem i väster, Katedralskolan i centrum, Spyken precis öster om centrum, samt ett antal specialiserade friskolor. Om en studie av rivaliteten mellan gymnasieskolor i Lund skall vara relevant, kan det anses märkligt att enbart koncentrera sig på två av dessa skolor (Spyken och Katedralskolan). Diskurserna om alla gymnasieskolorna är tämligen omfattande. En Katedralskoleelev kan exempelvis äga en ansevärd omfattande uppsättning föreläsningar kring Polhemsskolan.

Anledningen till att valet för detta arbete fallit på just Spyken och Katedralskolan är inte enbart arbetets tidsmässiga begränsning. Valet grundar sig också i att rivaliteten mellan Katedralskolan och Spyken slår an en annan ton, än den mellan exempelvis Katedralskolan och Polhemsskolan, eller Spyken och Vipeholm. Talet och förhållningssättet mellan Spyken och Katedralskolan är överhuvudtaget mer påtagligt bland eleverna, än det är mot de andra skolorna. På grund av skolornas ålder, geografiska läge och prestige (Spyken och

Katedralskolan är både de äldsta och mest centrala) anser eleverna oftast att rivaliteten mellan dem är mest befogad, ibland även nödvändig.

Under arbetet har jag uteslutande fokuserat på ungdomars uppfattning av rivaliteten. Detta fokus medför en undersökningsmetod som jag under arbetet tagit fasta på och som jag hoppas skall ge en tydlig analytisk vinst. För att bättre kunna sätta mig in i informanternas föreställningsvärldar och perspektiv, har jag valt att enbart utgå från elevernas narrationer och mina egna observationer och erfarenheter. Detta innebär att jag undvikit att samtala om rivaliteten med lärare eller personal på de båda skolorna. Jag har också medvetet avstått från att söka upp och verifiera de narrationer och ”fakta” många av informanterna förmedlat till mig. Förhoppningen har varit att detta skall försvåra möjligheten för mig som forskare att på bevisbar grund avfärda informanternas narrationer och därmed riskera att trivialisera dem.

Jag ansåg att denna metod var genomförbar då jag själv inte har en bakgrund i gymnasieskolorna i Lund och hade innan arbetet heller inte mer än den rudimentära kunskap jag samlat under mina två år som student i Lund.

Metoden grundar sig i tanken att de flesta elever på skolorna inte är intresserade av fakta gällande sina föreställningar, och sällan bryr sig om att reda ut om en händelse faktiskt ägt rum eller inte, hur gammal Katedralskolan egentligen är, eller hur många elever som egentligen går på de olika skolorna.

Intervjuer/informanter

Fältarbetet jag utförde på skolorna genomfördes 7 till 18 november 2005. Totalt genomfördes en serie separata intervjuer med ett tjugotal informanter. På grund av uppsatsen omfång har det inte varit nödvändigt, eller möjligt, att använda alla informanter. Informanternas ålder varierade mellan 16 till 23 år. Syftet var att få en inblick i hur man ser på rivaliteten både som aktiv elev och som före detta elev på båda skolorna. Informanterna var utvalda med strävan att skapa en jämn fördelning mellan skolorna. Från Katedralskolan utfördes tre enskilda intervjuer med aktiva elever, två intervjuer med före detta elever och två gruppintervjuer. Från Spyken intervjuades tre aktiva elever och fyra före detta elever, samt två gruppintervjuer.¹⁰ Den övervägande andelen informanter var killar. Samtliga namn är fingerade.

¹⁰ Anledningen till att det blev två fler före detta elever från Spyken, ligger i mitt intresse för rivaliteten i sig. Under fältarbetet blev jag hänvisad till de två extra före detta eleverna, som av andra informanter ansågs ha mycket att berätta om rivaliteten.

Under de två fältveckorna utfördes utöver de formella intervjuerna en stor mängd informella samtal med vänner och bekanta, till största delen före detta gymnasieelever från Lund, samt med olika intresserade elever jag mötte under tiden jag spenderade på skolorna. Även om dessa samtal inte är representerade i arbetet, var syftet med dem att fördjupa min insikt i förhållandet mellan skolorna. Den påverkan dessa samtal haft på mig och på arbetet som stort är av den anledningen inte oväsentlig, men svår att analysera.

Urvalsprocessen för informanterna skiljde sig åt mellan de skolorna. På Katedralskolan hjälpte personal mig att komma i kontakt med intresserade elever, medan man på Spyken helst såg att ett arbete av detta slag inte upptog någon tid från ordinarie undervisning, varpå jag uppmanades att söka kontakt med eleverna under raster. För kontakten med de före detta eleverna sökte jag hjälp av vänner som ställde mig i kontakt med intresserade bekanta.

På grund av den arbetsmetod jag valde, samt att de informanter jag sökte enbart skulle spela rollen av "en röst i mängden", var informanternas bakgrund, sysselsättning eller annan kategoriserbar tillhörighet inte relevant för urvalsprocessen, så länge de var eller hade varit elever på Katedralskolan eller Spyken.

Observation och erfarenhet

Under fältarbetet utförde jag fortlöpande observationer av Spyken och Katedralskolan, där stora delar av dagen användes till att röra mig runt i skolornas olika områden, inomhus så väl som utomhus.

Mest observationstid tillbringade jag vid olika bänkar på olika platser inne i Katedralskolans huvudbyggnad respektive vid rökrutan just utanför Spykens huvudentré. Med mitt anteckningsblock medvetet synligt antecknade vad jag upplevde, vilka som rörde sig förbi mig, hur elever talade med varandra, men också hur man uppfattade min närvaro i deras rum. Då mitt arbete till stor del är menat att behandla hur människor agerar på platser, var min egen utanförroll mycket viktig. Mitt mål med detta var ett mycket löst pragmatiskt system, där jag gjorde mig synlig och öppen för interaktion, samtidigt som jag positionerade mig själv som främling på platsen. På detta sätt hoppades jag kunna interagera med elever i situationer som var mer fria och händelseinriktade än intervjusituationerna (jmf. Öhlander, 1999 : 73). Det var i dessa situationer som gruppintervjuerna utfördes, eller snarare uppstod. Observationen gav möjligheten att undersöka hur eleverna använde sina kroppar i rummet och hur man samtalade. Framför allt hjälpte observationerna till att skapa en referens till informanternas

narrationer och tillät mig undersöka hur föreställningarna var grundande materiellt, i kläder, accessoarer och rörelser (jmf. Öhlander, 1999 : 76).

Transkription

Analysen av tal har möjligheten att frigöra individuella och gemensamma föreställningar. Eftersom detta arbete till största delen bygger på det informanterna säger, blir själva *transkriptionsakten* av största vikt. Att beskriva vad som *faktiskt sägs* av informanterna återger visserligen en ganska precis bild av situationen i vilken yttrandet sker, men det behöver inte vara det viktigaste. Det viktiga i detta fall är vad informanten *förmedlar* i yttrandet, men andra ord, det som *menas*. Barbro Klein (1990) påpekar vikten av att göra en analytisk vinst av transkriptionsakten, för att bäst föra fram meningen i ett yttrande.

Transkriptionen är en analytisk verksamhet, där forskaren gör val beroende på vilket kunskapsmålet är. I uppsatsen kommer informanternas yttranden att presenteras med mindre förändringar från vad de yttrat, dels för att försöka tydliggöra den föreställning som förmedlas, dels för att skapa en läsbarhet i texten som helhet (jmf. Fägerborg, 1999 : 69).

Transkription av detta slag sätter hårda krav på etnologen som forskare, då processen och själva frambringandet av meningen i ett yttrande till stor del ligger i etnologens egen tolkning.

Disposition

Uppsatsens struktur är uppbyggd i syfte att introducera och begripliggöra platskulturbegreppet genom narrationerna om rivaliteten. Det centrala fokus inom denna struktur är Kateralskoleboken, som får tjäna som illustration för rivalitetens koppling till platser.

Det första avsnittet introducerar de *diskursiva grundvalar* på vilka rivaliteten bygger. Karaktären hos de rådande diskurserna på *Spyken* och *Katedralskolan* presenteras i varsitt avsnitt. Dessa diskurser tjänar till att skapa en förståelse av hur man som gymnasist i Lund ser både på skolorna och på de elever som knutna till dem. Efter det behandlas förhållandet mellan rivaliteten och platskultur i *Om en rivalitet och platskulturer*. I *En grundläggande sten i muren* presenteras gymnasisternas uppfattning av rivaliteten och dess karaktär. Efter det följer två avsnitt om *Katedralsboken*, där det *symbolvärde* som tillskrivs den och dess betydelse för *symbolisk gemenskap* först fram. Olika sätt som gymnasisterna *handlar genom*

rivaliteten behandlas i det efterföljande avsnittet där ritualiserat och berättat handlande står i centrum. Fokus går sedan över till hur rivaliteten handlar om platser och hur *taktik och strategi* spelar in i handlandet mot en plats *space*. Det följande avsnittet sammanför slutligen rivaliteten med begreppet *platskultur* och visar hur det genom rivaliteten är möjligt att analysera platskulturer, samt den påverkan rivaliteten har på gymnasisternas platskulturer. Avslutningsvis ställer jag *en sista fråga: vad är platskulturens nytta?* Är begreppet användbart i en undersökning av det slag jag utfört, och i sådana fall på vilket sätt?

Diskursiva grundvalar

Spyken: flummighet och politik

Ett stenkast nedanför Botaniska trädgården, i korsningen där Mårtensgatan övergår till Dalbyvägen och Östra Vallgatan skiljer den gamla stadskärnan från resten av världen, ligger Spykens gymnasieskola. Kommer man gående från centrum längs Östra Mårtensgatan, är det första som möter blicken en stor byggnad där en bastant äldre tegelstomme byggts ut med nyare partier i rosa- och vitfärgad betong. Åtskiljd på alla sidor av vägar, utgör Spyken ett eget kvarter. Nyfikna förbipasserande behöver emellertid inte fundera länge över vad dess syfte är, då den på alla sidor är flankerad av cyklar och rökande, pratande och färgglada ungdomar. När jag för första gången kommer in på skolans område är det just eleverna själva som fångar mitt intresse. Området vid huvudingången, förbi rökrutan och det lilla trädet som pryder det, befolkas utav små grupper av ungdomar, klädda i manchesterkavajer, läderjackor, långa svarta kjolar och rockar, de flesta utsmyckade med diverse politiska symboler och pins. Deras hår verkar kunna komma i alla möjliga färger och former, allt från vad som räknas till ”normala”, till mer fantasifulla. Vad jag först tycker mig se är den perfekta gestaltningen av en blomstrande alternativitetskultur.

Kristoffer: Spyken är väl lite mer en, vad ska man säga, en flummig skola, om man jämför med andra skolor.

Joakim: Flummig?

Kristoffer: Flummig. Djävligt skumma människor som går där. Ganska mycket arga ungdomar som har mycket att säga, om allting.

Joakim: Vad är en arg ungdom?

Kristoffer: Jag vet inte. Men väldigt mycket politiskt aktiva ungdomar, eller ganska radikalt aktiva ungdomar, kan man tänka sig. Folk som skriker ”kommunism!” och så här. Väldigt lite moderater. (Kristoffer : 1)

Kristoffer, en 22 årig kille och före detta elev på Spyken, nämner i citatet ovan de två centrala pelarna i den *Spykendiskurs* som existerar runt skolan. Denna diskurs domineras av termerna *flummig* och *västerpolitiskt aktiv*. Dessa två termer måste man som gymnasist i Lund på ett eller annat vis måste förhålla sig till när man talar om Spyken. Båda termerna samlas oftast under den generella benämningen och kategoriseringen *alternativ*. Denna Spykendiskurs är förhärskande till den grad att den hålls av både Spykister och Katedralskoleelver. För att veta vad den innebär för skolan är det relevant att undersöka det sätt på vilket termerna används när man som gymnasist talar om Spyken som plats och de individer som står i förbund med den.

Flummigheten (och alla dess synonymer) är den benämning som övervägande når mig när jag ställer frågor om Spyken. Den betydelse man ger termen skiljer sig emellertid mellan de båda skolorna. På Spyken är det viktigt att omfatta termen och ge den positiva konnotationer, medan Katedralskolan i sin tur kopplar den till en uppsättning negativa konnotationer. När jag under en intervju med Mathias, en före detta elev på natur-musikprogrammet på Katedralskolan, frågar om hur han såg på Spykisterna under sin gymnasietid, vidrör han en beskrivning han delar med många Katedralskoleelver:

Mathias: Vi såg på musikesteterna som att dom bara spelade rock och pop. Det är ingen riktig musikutbildning. Vi kände att vår var lite finare och bättre. Och dessutom var vi inte hopplösa flum som inte fick en riktig utbildning, utan också en riktig, om man nu skulle bli något annat än musiker, vilket dom flesta blir.

Joakim: Vad är ett flum för nånting, tycker du? [...]

Mathias: Nån som är ganska oambitiös och som bryr sig mest om att ha, lugnt och trevligt nu, och som inte är så, planerande. Men finns ju positiva grejer också i ordet. Så här, frisinnad. Inte i den liberala politiska betydelse utan, nån som inte är rädd att, gå sin egen väg. (Mathias : 4)

Katedralskolans Natur-musikprogram som Mathias gick på var vid hans tid på gymnasiet (1999-2002) det program som hade högst antagningspoäng av alla program i Lund. Mathias berättar också att det fanns ett inträdesprov där elevens musikaliska förmåga testades innan de kunde bli accepterade, även om detta prov inte togs på stort allvar av honom själv (Mathias : 3). Mathias tar upp esteterna som exempel på Spykister, mycket på grund av sin egen gymnasiebakgrund, men också för att det är en koppling man ofta gör inom Spykendiskursen. Kristoffer påpekar exempelvis att: *Spyken har estetlinjerna som gör att det blir mer alternativt. Och sen så färgas alla dom andra utbildningarna efter det* (Kristoffer : 1).

Som Mathias yttrande belyser, är Spykisternas flummighet inte kopplad till alltgenom negativa konnotationer. Trots att musikesteterna är *hopplösa flum, utan riktig utbildning*, finns det en positiv mening i att vara *frisinnad*. Trots detta får själva skolan som institution en

negativ innebörd, då diskursen implicerar att Spyken av Katedralskolan inte uppfattas som en seriös skola. Denna föreställning innefattar inte enbart elever och personal, utan även själva byggnaden i sig. När Amir, en före detta samhällselev från Katedralskolan, tänker på Spyken, är byggnaden i sig bland det första som kommer på tanke:

Amir: Rätt ful är den också. Rosa. Just de här rosa färgerna... Det var en liten flickskola tyckte vi, så klart. Ingen riktig man går på en skola som är rosa för Guds skull. Det är liksom... vad är det för killar? Sen så när man såg killarna som gick där, sminkade och grejer, så är det klart att man tänkte att dom var, ja, kanske lite så här, schnitzelsmugglare (bögar, min anm.), eller vad det heter? (Amir : 6)

Amir är mycket skämtsam i sitt yttrande. Trots det anser jag att det han påpekar säger mycket om hur Spyken uppfattas som skola av Katedralskoleeleverna. Den rosa och vita färgen signalerar (i kontrast till Katedralskolans materiella struktur) om något lättsamt och slappt. De killar Amir nämner är inte riktiga män och *ingen* som vill vara en *riktig man går på en skola som är rosa*. Spyken är i Amirs narration en skola där normala regler för beteende inte gäller för killar. Det flummiga står alltid i samröre med detta icke-normativa beteende. När Amir jämför Spyken med Katedralskolan, belyser han just skillnaden i seriositet: *Så Spyken uppfattades helt enkelt som ett helt klart oseriösare alternativ, för oseriösare människor. Medan Katte var, en seriös skola, upplevde jag.* (Amir : 10).

Flummigheten är i Katedralskoleelevernas narrationer ofta länkad till den *vänsterpolitiska aktivism* som tillskrivs Spyken. Under mitt samtal med Josef, en 22 årig före detta Spykist, ber jag honom generalisera över hur han tror att man ser på den generella Spykisten. Utan att behöva ta något tid till att tänka, målar Josef upp det jag frågat om:

Josef: Spykeneleven har Fjällrävenväska, läser samhällsvetenskapligaprogrammet, har en avslappnad attityd, är intresserad av samhällsvetenskap, filosofi, religion. Han är ganska öppen, engagerad, går och demonstrerar mycket, har många pins där det står saker som: "Rädda regnskogen". Han har bra betyg i samhällsämnen, dåliga betyg i naturämnen och tycker att skolsystemet borde reformeras. (Josef : 5)

I Josefs generalisation möts det västerpolitiska och det flummiga, obestämda och fria, föreställningar han antar att de flesta, framför allt Katedralskoleelever har. När jag under mina besök på Spyken analyserar mina egna föreställningar av hur de elever jag observerar antas bete sig och se ut, grundade i mina egna gymnasieerfarenheter, överensstämmer min bild i stora drag med Josefs. Josefs narration saknar emellertid något som Katedralskoleeleverna jag talade med ofta påpekar:

Amir: "Du måste vara feminist, du måste vara kommunist. Är du inte det, så då kommer vi att försöka strimla dig." Och då blir det hätska debatter där man sen blir bedömd på sina politiska åsikter. Sen så blir det liksom, inte så mycket snack mer med den människan. (Amir : 4)

Den politiska aktivism Amir belyser är inte manifesterad enbart i politiska pins, utan också i en trångsynthet som för honom innebär att man blir *bedömd på sina politiska åsikter*. Detta medför att man måste vara försiktig med vad man säger till Spykisterna, och är man inte av rätt politisk åsikt kan det leda till problem.

Den politiska aktivismen ses av Katedralskoleeleverna på med viss misstänksamhet, och räknas ofta som ett mode, något man blir på grund av stilen och det sociala trycket. Lars går tredje året på samhällsvetenskapliga programmet på Katedralskolan och illustrerar detta genom att berätta om en vän han har på Spyken. Under de tre åren hon gått på skolan anser Lars att hennes attityd förändrats.

Lars: Hon har blivit mer politiskt inriktad. Framst åt vänsterkantaten, och börjat klä sig i Fjällrävenväskor och palestinasjalar och så här. Det är lite mode där. (Lars : 1)

Jag vandrar ut från Spyken, korsar Östra Vallgatan in på Östra Mårtensgatan och rör mig mot centrum. Medan Spykens försvinner bakom ett hörn funderar jag över den väg jag går på. Hur ofta går Spykister längs den här vägen, och hur ofta är deras mål samma som mitt? Jag tar sikte på Katedralskolan och rör mig obehindrat fram genom stadsbilden.

Katedralskolan: snobbighet och traditioner

Amanda: Till exempel, när jag kom till fotolektionen så var det några tjejer som ba: [förställer rösten] ”*Åå kolla på min nya mobil å ah min pojkvän ha på sig den här jackan å va ha du fö mobil*”. Och jag bara stod där: ”*Jaha. Jag vet inte.*” Vissa är lite så. Men grejen är den, att alla som har rika föräldrar och så, jag tror att dom har pressen på sig att välja Katte och därför gör dom det. Och då hamnar alla såna här. Katte har ryktet att vara den bra skolan och bra lärare och allt sånt. Sen stämmer det nog ändå inte. Men när man går i nian och inte vet så mycket om hur de är, då har man bara just dom här ryktena om att: ”*Katte, dit gå alla snobbarna och alla smarta nördar liksom*”. (Amanda : 1)

Insprängd i själva grundvalarna av stadsbilden upptar Katedralskolan ett inte ringa område av centrala Lund. Omgärdad av butiker och caféer, är skolans fasad inte alltid lätt att finna för den som kommer vandrande från Stortorget ned längs Stora Södergatan. En sandstensfärgad gammal portal utgör en öppning och genom den kommer jag in på själva skolgården. Innan jag ser något annat, ser jag trädet. Trädet är Katedralskolans väldiga bokträd, som någon vid den här tiden klottrat på med blå sprayfärg och någon annan tagit sig friheten att märka med något som inte kan vara annat än yxhugg. Trädet dominerar den öppna yta som breder ut sig mellan Katedralskolans många hus, varav de flesta utgör väggar mot världen utanför. En stor grupp elever, av vilka medparten är klädda i jeans, tjocka övertröjor och gymnastikskor,

tvärsar snabbt innergården och in mot den massiva huvudbyggnaden, belägen bakom trädet, åt väster. Katedralskolan gör genom sin huvudbyggnad skäl för sitt namn, då dess äldsta delar mer liknar en kyrka än en skola för gymnasister. Tegelbyggnaden med stora fönster, krönt av spiror och en minst sagt bastant dörr, ger mig intrycket av att jag kommit till en viktig plats, en plats där saker blir gjorda och efter tydliga regler.

I den diskurs som formats runt Katedralskolan finns, liksom för Spyken, två dominerande termer som alltid på ett eller annat vis berörs av lundagymnasisterna i deras narrationer: *snobbighet* och *traditioner*. Även om tradition är en viktig term, handlar det mesta i Katedralskolediskursen om snobbigheten, ur vilken mina informanter härleder nästan vilken föreställning som helst. Katedralskoleeleverna är i högsta grad medvetna om diskursens omfattning, och är väldigt noga med att dels omfamna, dels slå den ifrån sig. På detta sätt är Katedralskoleelevernas förhållande till diskursen om sin skola åtskiljd från Spykens.

Amanda visar i citatet ovan på hur Katedralskoleelever ofta skjuter *snobbigheten* mot någon annan. Själv går hon tredje året på samhällsvetenskapliga programmet på Katedralskolan och berättar att hon aldrig identifierat sig med vare sig den snobbigheten eller traditionsbundenheten som finns på skolan. Genom att göra narr av tjejerna från fotolektionen och härma dem i nedsättande ton, vill hon visa på distansen mellan stereotypen och henne själv (Amanda : 1-2). Snobbigheten enligt Amanda, finns hos *vissa* men inte hos alla och står oftast i nära kontakt med termen *rik*. Dominerande inom diskursen är att snobbighet/rik- termen går att härleda till *materialitet* och *status*. Inom narrationerna leder detta oftast vidare till föreställningen att Katedralsskoleeleverna *bara bry sig om pengar* och *materiell status*.

En av de mest talande narrationerna angående materialitet som jag fick höra under mitt fältarbete, berättades av Emma, 20 år och före detta samhällselev på Spyken:

Emma: Den första veckan var jag [på Katedralskolan] och åt. Och, då hände det så att det var någon av [förställer rösten] "Katedralskolans elever", som hade blivit arton och fått körkort. Då hade han fått en Porsche, jag antar att han hade fått den, av sin pappa. Och då gled han alltså på lunchrasten in på skolgården, några varv. Och så parkerade han snyggt framför matsalen så att alla från caféets fönster kunde se honom. Och det flockas människor runt omkring bilen som dräglar och flåsar. Han hade till och med sån här cab, som man kunde fälla ned. Ja, då började jag nog förstå att det var ingen skola för vanliga dödliga. Nej, men då började jag förstå att det var mycket pengar som gav status och, mycket prylar. Som bilar och så här, dom rätta festerna. (Emma : 1)

Vad Emma vill förmedla är framför allt att det finns rika elever på Katedralskolan som inte skäms för att visa upp sin materiella status. Men hennes narration innefattar mer än det. Eleven med Porschen står i centrum, men runt om honom *flockas människor* för att beundra hans materialitet. Emma påpekar också vikten av *det rätta*, visserligen mer generellt än

Amanda gör i sin narration om fotolektionen, med de båda vidrör samma tanke: att den materiella statusen är något dominerande på Katedralskolan och att det spelar roll vilken materiell status man som elev umgås med (bilar, klubbar, kläder).

Också andra sätt att ta itu med snobbigheten på existerar bland Katedralskoleeleverna. Somliga bejaktar den till fullo, så som Carl, en andra årets Katedralskoleelev jag talade med utanför skolans matsal, och som anser att snobbigheten snarare är något *eftersträvansvärt* och som lyfter skolans status *över* de andra gymnasierna i Lund. Andra, som Amir, försöker att neutralisera snobbigheten genom att göra den till det normala, för mer *seriösa elever* med *riktiga kläder* (Amir : 3).

Där snobbigheten är något som föreställs alltid finns bland Katedralskoleeleverna, har termen *tradition* andra funktioner inom Katedralskolediskursen. Traditionalismen härleds alltid tillbaka till det förflutna, i Emmas ord, till en tid av *fina anor* (Emma : 1). Själva skolbyggnaden och skolledningen (lärare, rektorer, även föräldrar) framhålls som utgångspunkter för denna uppfattning om tradition, vilken Katedralskoleeleverna sedan kuvas under i en slags reaktionär indoktrinering. När Emma skall beskriva Katedralskolans arkitektur, kommenterar hon den till exempel på följande vis:

Emma: För det första när man går förbi den har den såna här, spjut liksom. Det kanske du har sett på framsidan. Den ser ut som en sån här riddarborg där man ska spetsa folk. Faktiskt. Det känns lite löjligt. Sen så är det ju en gammal byggnad, men den känns lite kall och stel. Mest för att den är så här gammal, som en liten borg tänker man den. Sen har den sin lilla borggård. Den är liksom slutet så här. (Emma : 3)

Katedralskolan är i talet om traditionen inte en modern byggnad, utan en traditionsbunden plats med karaktären av en borg (eller en kyrka) av medeltida karaktär. Den anses speciellt av Spykens elever som en slutet, kall och stel plats. Kristoffer gör i en kort redogörelse om Katedralskolans utbildningar en hänvisning till Mathias program, natur-musik, och vad eleverna gör där:

Kristoffer: Då har ju ändå Katte Natur-musik liksom. Dom har ju jättefina utbildningar. Men den musiken är lite mer... eller den inriktningen har mer en... Jag vet inte riktigt hur det är på riktigt, men uppfattningen om det kan jag tänka mig är mer att man står och spelar fiol och blåser i en trombon, än att man spelar i ett rockband, liksom. Jag vet inte... Spelar lite mer orkester. Lite mer fint och traditionellt. (Kristoffer : 1)

Det *fina* och det *traditionella* nämns i samma andetag. Rockband är exempelvis inte fina och traditionella, medan *orkester*, *fiol* och *trombon* är det. På Katedralskolan är det inte den fria rocken man sysselsätter sig med, utan mer seriös musik, där noter redan finns nedskrivna och saker och ting redan är arrangerade. Individerna får i narrationer så som Kristoffers inte ta utrymme, utan passas in i vad man föreställer sig är Katedralskolans traditionella mallar.

På vägen ut från huvudbyggnaden passeras jag av en grupp elever, klädda på närmast samma vis som den grupp jag såg på vägen in. De skrattar och skojar med varandra när de drar iväg genom trapphuset, genom korridorerna på väg bort till matsalen. Två av killarna håller vandra över axlarna och drar någon skämtsam historia som gruppen skrattar till. Jag funderar över bokträdet ute på gårdsplanen, på sprejffärgen och yxhuggen. Vad är orsaken till att någon skulle vilja attackera trädet? Vad finns det i trädet som är så viktigt att vilja förstöra? Gymnasisterna talar mycket om rivaliteten mellan de båda skolorna, men var finns den, och på vilket sätt får den substans?

Jag tänker nu visa närmare på hur rivaliteten manifesterar sig bland gymnasisterna från Katedralskolan och Spyken, och hur rivaliteten får betydelse för hur man som gymnasist ser på skolornas båda platser.

Om en rivalitet och platskulturer

En grundläggande sten i muren

När Foucault (1997) analyserar vårt västerländska demokratiska samhälle genom krigets allomfattande mekanismer, visar han inte enbart att detta samhälle bygger på andras blod, utan att krigets maskineri också genomsyrar vardagliga praktiker. När de Certeau (1984) skriver om människors vardagspraktiker i staden, analyserar han dessa genom formen av strategier och taktiker. Sociala varelser drivs enligt dessa två analyser av vardagen framåt genom sin *krigsföring* emot andra. När jag ber Mathias att berätta för mig varför det över huvud taget existerar en rivalitet mellan just Katedralskolan och Spyken, ger han följande förklaring:

Mathias: Man får nog söka djupt i biologin, eller psykologin, eller vad man nu vill tro på hos människor, för det är väl samma rivalitet som den mellan människor, och företag, och nationer ... Ja. Det hade väl varit konstigt annars. Det är alltså dom två skolorna som ligger i centrum, som har hög status. Folk vill ha hög status och: ”om min skola har det så har jag hög status”. Och det är lite roligt med bråk och tjiv och så här. (Mathias : 4)

Mathias påpekar i sitt yttrande att rivaliteten handlar om *status*. Som elev söker man status, och status erövrar genom att få övertaget över en rival. Spyken och Katedralskolan har enligt

gymnasieeleverna alltid varit de två främsta skolorna i Lund. De är de äldsta, mest prestigefyllda och mest omtalade, och därför också de som av dem ges högst status.

Mathias vidrör också en central kärna angående gemenskap som återfinns i Cohens (1985) arbete, och som enligt Ristilammi (1994 : 134-137) är det som gör att vi inte kan förbli likgiltiga till de diskurser som handlar om vårt område, eller vår plats: *tillhörighet*. Båda hävdar att tillhörighet till en gemenskap är att investera i denna gemenskap med sin egen individ. Det som berör gemenskapen (i detta fall skolan) berör också individen, då individens identitet kan förstås som grundad i gemenskapen (jmf. Cohen, 1985 : 12). I likhet med Mathias, ger Josef sin förklaring till varför rivaliteten handlar om Katedralskolan och Spyken:

Josef: Det finns ju nånslags, uråldrig rivalitet mellan Spyken och Katte, och den kommer sig ju egentligen av att det är dom två skolorna som ser sig som dom enda skolorna i stan, ohotade liksom. Därför finns inte, i den diskursen, Polhemskolan och Vipeholmskolan. (Josef : 2)

Under en senare intervju ber jag Amir att kommentera den uppfattning Josef har om den rådande statusordningen bland skolorna i Lund:

Amir: De är ganska lustigt att även Spykister och Katedralskolans folk alltid brukar ranka skolorna i samma ordning. Det är det som är grejen. Spykister rankar alltid Spyken högst, medan Katedralskolan alltid rankar Katte högst. Men sen, på andra plats kommer alltid Spyken eller Katte. Sen så kommer Polhem och sen så kommer Vipeholm. Så att det är ju inte så att Spykister rankar Katte lägst. (Amir : 9)

Det är uppenbart genom narrationerna att det finns en uppfattning om en tydlig hierarki mellan skolorna i Lund, vilken också spelar en roll som förklaring till varför det existerar en rivalitet mellan Katedralskolan och Spyken. Det är naturligt för gymnasisterna att, likt Amir, ranka skolorna efter status; någon är högst och någon annan lägst. Själva det historiska ursprunget och den geografiska lokaliseringen skapar en upphöjd plåtå, där Katedralskolan och Spyken står över de andra skolorna i Lund. (jmf. Lakoff/Johnsson, 1980 : 22-24). Genom att bekräfta att det finns en *historia*, ett *historiskt arv* mellan gymnasieskolorna i Lund, söker också eleverna på skolorna att bekräfta sin status i förhållande till de Andra (jmf. Foucault, 1997 : 57ff). I det förra avsnittet visade jag på hur gymnasisterna generellt föreställer sig varandra och sig själva i förhållande till de Andra. Det är dessa föreställningar, i kombination med den status eleverna uppfattar och bekräftar hos skolorna, som ger näring åt den diskurs som bekräftar rivalitetens existens. Vad jag menar att visa med detta är att genom konstruerandet och det kontinuerliga re-konstruerandet av *rivalitetsdiskursen*, skapar sig de två skolorna ett *historio-geografiskt* övertag, där de enbart behöver kämpa med varandra om status, samtidigt som de bekräftar varandra.

Inom rivalitetens ramverk skapas och upprätthålls ritualer, gemenskaper och föreställningar. Dessa utgör i sin tur förutsättningarna för de platskulturer, generella och individuella, som är distinkta för Katedralskolan och Spyken. För att visa hur jag menar att detta fungerar mer praktiskt går jag tillbaka ett par steg. Åter på Katedralskolans gårdsplan vänder jag uppmärksamheten mot det stora trädet.

Katedralsboken: symbolvärde

Det finns inom Lunds gymnasieskolor ingen mer påtaglig och välkänd symbol än Katedralsboken. Bokträdet används av Katedralskolan som huvudsymbol och är närvarande i all reklam skolan publicerar om sig själv. Den finns på skolans emblem, i tryckta broschyrer, på hemsidan, men framför allt i den bild skolledningen försöker att förmedla till sina elever (Josef : 2, Amir : 5, Mathias : 2). Katedralskoleeleverna berättar att skolledningen iscensätter olika aktiviteter med trädet i centrum. Det läses tal till boken, skrivs dikter och sjöngs sånger. Varje år äger en speciell bokdans rum; en traditionell ringdans runt trädet. Denna dans är sällan uppskattad av eleverna. Lars är negativ när han berättar för mig om denna tradition. Hans inställning är mycket representativ för de Katedralskoleelever jag samtalade med:

Lars: Ja. Den har jag varit tvungen att delta i en gång.

Joakim: Du har deltagit i den alltså?

Lars: Dom tvingade mig! Lärarna tvinga mig.

Joakim: Vad gick den ut på, kan du berätta lite grann?

Lars: Man sjöng tror jag. Och så dansade man, som kring granen ungefär, fast kring den här boken då.

Joakim: Många?

Lars: Ja! Alla var tvungna att gå ut där och göra det. [...] Det var en djälva massa folk i alla fall. Jag stod där: "Va gör vi, va gör vi?". (Lars : 2)

Detta för mig tillbaka till den fråga jag ställde tidigare: varför skulle någon vilja skada trädet? Spykister talar ofta om hur man vill ansätta trädet och jag fick ta del av många planer och aktioner, somliga som av allt att döma blivit av, medan de flesta stannat i planeringsfasen:

Emma: Kring Spyxet, dom veckorna som Spyxet och Katerevyn spelades, då var det som ivrigast med dom planerna. Man tänker på olika sätt hur man ska förstöra den här boken, eller eken. Och det har varit väldigt mycket funderande om man ska spruta in nått gift och sånt där, kommer jag ihåg.

Joakim: Dra in en tre decimeter lång järnspik i den?

Emma: Ja, och maskar! Fast det skulle ta så lång tid. Så jag tror att det var att vi skulle använda en sån såg...

Joakim: En motorsåg?

Emma: Motorsåg. Men, sen blev det ju aldrig nånting av det. Fast sen var man ju och kissade och sånt där, på den. (Int. 9 : 2)

Den uppmärksamhet bokträdet får gör den till en påtaglig symbol och ett lätt offer för Spykister som på ett eller annat vis försöker att utföra attacker på *vad de antar* är Katedralskolans *anda*. Maria och Erika, två artonåriga esteter från Spyken visar på ett tydligt sätt hur man som Spykist kan resonera om bokträdet:

Maria: Jag har hört att dom har en sån här boksång, som dom brukar sjunga till boken.

Erika: Va?

Maria: Ja.

Joakim: Vem har du hört det ifrån?

Maria: Från nån som går på Katte. Han tycker det är jättelöjligt. Han bara: ”*va faan gör vi det för?*”.

Erika: I vilket sammanhang?

Maria: Jag vet inte. Det är väl typ vid skolavslutningen, eller nått sånt.

Joakim: De har boksång och bokdans, dikter till boken också. Katteelverna hatar den som pesten.

Erika: Nej. Gör dom de?

Maria: Nej?

Joakim: Det är inte många Spykenelever som vet om det faktiskt. Men Katteelverna tycker verkligen inte om sitt träd. Det finns de som har smitt planer själva på att hugga ned det.

Maria: Jaha. Då kan vi göra det gemensamt.

Erika: Ja. Nej. Men då har ju hela grejen...

Maria: Då kan vi börja gilla trädet istället!

Erika: Anledningen till att man tyckt illa om det är ju för att man trott att dom tyckt om den, att den varit deras stolthet.

Joakim: Så ni har tyckt illa om trädet?

Erika: Ja men...

Maria: Man har tyckt att det är lite löjligt.

Erika: Det är ju en symbol för hela Katte.

Maria: Precis. Man har ändå fått höra att dom skrutit över det ganska mycket. Kanske inte dom personerna, utan i så fall mest ledningen. Och i broschyrer om Katte har det ändå stått om trädet, trädet har nämnts liksom. Och på hemsidan tror jag är de väl en bild på trädet på utsidan. Därför har vi tyckt att det varit löjligt.

(Maria och Erika : 3-4)

Under mitt samtal med Erika och Maria har de tydligt uttryckt känslan av avsky de känner inför Katedralskolans elever, personal och själva byggnaden i sig. Boken står som symbol för allt vad de föreställer sig att Katedralskolan är, och en symbol Katedralskoleelverna antas vara stolta över. Eftersom trädet är *deras stolthet* blir den en känslig punkt att attackera. När jag berättar att Katedralskoleelverna inte hyser samma uppskattning för bokträdet som tjejerna antar att de gör, blir de först överraskade. När de accepterat att det inte är Katedralskoleelverna själva som är den drivande kraften bakom bokens symboliska betydelse, är det inte längre lika intressant att skada den. Istället kan man, som Maria uttrycker det, *börja gilla trädet istället*. Vad Spykister än gör mot trädet, måste det göras för att på ett sätt eller annat differentiera sig från Katedralskolan (jmf. Cohen, 1985 : 50, 58).

Det är naturligtvis inte själva trädet som är målet för attackerna. När Josef talar om olika sätt att vandalisera trädet på, gör han en poäng av vilken nytta detta medför:

Josef: Poängen var ju att den emotionella skadan för Katedralskoleelever inte skulle gå att reparera.

Joakim: Är det mer eleverna man attackerar, eller är det mest skolledningen?

Josef: Det är faktiskt mer hets mot skolledningen. Jag kan tänka mig att det gör några elever förbannade också liksom. Men, det är klart att det mest är skolledningen. (Josef : 5)

Samtliga av de gymnasister jag talade med uttryckte en stor medvetenhet om bokens symboliska värde, och Josefs insiktsfulla yttrande var på inget sätt ovanligt förekommande under mina samtal med Spykister. Förekomsten av termen ”*skolledning*” kan i det närmaste likställas med den övergripande ”*Katedralskoleandan*”, den traditionsbundenhet jag beskrivit i avsnittet om Katedralskolan. När man som Spykist attackerar bokträdet, attackerar man en känsla eller ande, snarare än de personer som för tillfället råkar vara knutna till skolan. Det är den gemenskap man föreställer sig finnas på Katedralskolan som är målet. Detta betyder emellertid inte att Katedralskoleeleverna själva skall lämnas oberörda. Gemenskapen är bestående av individer, som investerar i gemenskapen med sig själva och därför påverkas genom den. Den individuella känslan är knuten till en kollektiv identitet (jmf. Cohen, 1985 : 108-109, Stattin, 1990 : 168).

Katedralsboken: symbolisk gemenskap

Katedralskoleelevernas förhållande till och den vikt de tillskriver till *sitt* träd skiljer sig på många sätt från Spykens. I Spykisternas narrationer föreställer de sig ofta att det finns ett närmast mytologiskt praktiserande knutit till Katedralskolans relation till boken. Man dansar ringdans runt den, sjunger sånger och läser tal till den. Katedralskoleeleven föreställs vara stolt över dessa traditioner och följer håglöst med i skolledningens ledband. Uppfattningen av trädet från Katedralskolans sida handlar emellertid mindre om trädet i sig, och mer om Spykisternas föreställningar om det. En av Mathias kommentarer visar på ett förhållningssätt som var vanligt bland samtliga Katedralskoleelever jag talade med: ”*Blir man lojal mot ett träd är man nog illa ute som elev*” (Mathias : 3). Istället för att älska eller hata trädet, väljer Mathias att trivialisera symboliken och skjuta trädet ifrån sig och Katedralskoleeleverna, för att istället lägga denna värdering på Spykisternas förhållande till bokträdet:

Mathias: Kattemänniskorna är nog medvetna om trädet, men det är ju bara en ytlig grej för dom. För dom är ju Katte nått mycket mer också. Det är ett träd liksom, och det betyder ingenting egentligen.

Joakim: Skulle du kunna förtydliga det lite grann?

Mathias: Jag kan förstå att, det är nått som sticker ut, det här trädet. Det är ju rätt stort och dominerande på en hel tom gårdsplan och så är det på symbolen ... och så finns den här dansen och sånt där. Men det är bara på ytan. Det säger väldigt lite om skolan i sig, så det kan inte bli en del av Katteidentiteten. Men för till exempel Spykister, kanske, är det lätt att identifiera skolan med trädet eller tvärt om, så det kan nog betyda mer för utomstående än för dom som går där. (Mathias : 3)

Det är de *utomstående* som mest identifierar trädet med skolan enligt Mathias.

Traditionalismen är något som enbart existerar *på ytan*, något man som elev kan välja att följa med i, men som man sällan engagerar sig i. Traditionalismen bryts och dess mytologiska aspekt blir neutraliserad genom att man som elev inte accepterar rollen man föreställs ta (jmf. Goffman, 2000 : 11; 25). *Katteidentiteten* är något mer än bara trädet och traditionen. Amanda från Katedralskolan har ett snarlikt och intressant förhållningssätt till trädets värde:

Amanda: Jag har hört en kille på Spyken som sa att dom skulle, typ spika in en aluminium eller järnspik, eller nått sånt i Kattes träd, som gör att de ruttnar, och att dom skulle komma hit på natten och göra det. Det har de snackat om hur länge som helst, och man: ”*Jaha, okay*”. Dom kastar toarullar och lite sånt på det... Jag tror inte Katte vågar göra det så mycket mot Spyken faktiskt. Jag har aldrig hört nått sånt. Här är det att man sabbar trädet. Det är det dom hatar på Spyken, vårt träd som är det heligaste vi har. Rektorn håller tal till trädet varje år och sånt. Vilket jag också tycker är ganska löjligt.

Joakim: Ja, dom flesta eleverna verkar se de så. Dom flesta Katteleverna verkar hata trädet.

Amanda: Jag hatar det inte. Det är ganska mysigt. Men det är så konstigt att det finns, typ en sån trädsekt.

Alla lärarna: [sjunger] ”*Våhå!*”, och så dansar dom runt det. (Amanda : 2)

Trädet utgör en materiell nytta. Bland annat är det *mysigt*. Det *löjlige* i trädets värde ligger för Amanda inte hos eleverna på Katedralskolan, utan hos dem som tillskriver trädet en mening, vare sig den handlar om att vandalisera det eller att ritualisera det med sång, dans och tal. Genom att tala ut om sin egen ståndpunkt i frågan där ett tydligt ”jag” har åsikter, har Amanda fjärrmat sig inte bara från trädets symboliska mening, utan också från en omfattande del av rivalitetsdiskursen. Hon blir inte uppretad av Spykisternas hot om vandalisering och gör i sin narration inget för att försvara det träd hon föreställs vara stolt över.

Amanda och Mathias distanserar sig intertextuellt från talet om trädet, genom att helt enkelt förskjuta dess symboliska betydelse. Deras narrationer är resultatet av Katedralskolediskursen de hört eller bara antar att Spykisterna talar om. Medvetenheten om denna diskurs formar deras yttranden. Genom att hänvisa till sina bakgrunder och erfarenheter som Katedralskoleelever, gör de sig till uttolkare av den egna gemenskapens uppfattning av bokträdet i ett försök att erövra tolkningsföreträde över diskursen. Trots att bokträdet är en symbol för Katedralskolan, mest för de Andra, måste de som Katedralskoleelever förhålla sig till det (jmf. Drakos, 34-35, 115ff).

Cohen (1994) menar som bekant att en avgörande faktor i upprätthållandet av gemenskap är dess uppfattning om symboler. Den *mening* man tilldelar en symbol behöver inte vara relevant. Istället handlar gemenskapen om *erkännandet* av vilka symboler man delar (: 14-15). Katedralsboken är inte en statisk symbol vars mening uppfattas lika inom Katedralskolans gemenskap. Den största skillnaden ligger mellan *elevernas* och *lärarnas* uppfattning av trädets betydelse, men det finns också variationer inom elevgemenskapen.

Trädet är däremot som symbol erkänd av alla. Det enar genom en förbundenhet med dess påtagliga existens, symbolisk så väl som materiell. Som Katedralskoleelev är det omöjligt att bortse från trädet och uppmärksamheten det röner från den egna skolledningen och från Spykisterna.

I och med att Spykisterna attackerar trädet, verbalt i sina narrationer och fysiskt genom att spreja och hugga yxor i det, växer trädet i symbolisk betydelse. Dess symbol blir till en gräns som skiljer det *flummiga* från det *traditionella* och det *idealistiska* från det *materiella*. Trädets symboliska värde påverkar inte enbart Katedralskolans elever och deras gemenskap, utan är också en stor del i upprätthållandet Spykengemenskapen, just genom detta förhållande.

Rivaliteten mellan Spyken och Katedralskolan anses av gymnasisterna påverka stora delar av deras vardag. Den är på ett eller annat vis alltid närvarande i skolornas identitetsbyggen och binder individer till gemenskaper, samtidigt som den utgör klara gränser för dessa gemenskaper. Rivaliteten framstår i elevernas narrationer som den dynamo som driver rekonstruktionen av skolornas helt skiljda identitetsprocesser. Katedralsboken är superledaren som samlar denna rivalitet och tillåter individer att utagera rivaliteten genom den. Detta *utagerande* och *handlande genom* rivaliteten kommer jag nu att uppmärksamma närmare.

Att handla genom rivaliteten

Även om många gymnasister poängterar att rivaliteten är något de själva inte har något direkt att göra med, är den ett fenomen alla är medvetna om. Att Spyken är Katedralskolans naturliga fiende, *et cetera*, är allmän kunskap. De handlingar eleverna sedan utför, står eller kan tolkas som att stå, i ett mer eller mindre medvetet intertextuellt förhållande till rivaliteten, så som jag kommenterade i avsnittet ovan.

Emma var under sin gymnasietid på Spyken verksam inom *Spyxet*, det *spex* som man uppför varje år. Spextraditionen finns på båda skolorna och har formen av komedibetonade teater/musikaler. Emma berättar för mig att även om hon är medveten om att rivaliteten är överdriven, känner de flesta Spykister en instinktiv avsky mot Katedralskolan och den materialism som föreställs råda där. (Emma : 1) Ellen använder sina erfarenheter från *Spyxet* för att illustrera de känslor hon hade under sin tid på skolan och, som hon påpekar, fortfarande har.

Emma: Man kan säga att det här Katte mot Spyken är uppbyggt av två olika delar. Det ena är bara det här vanliga, under-ytan-hatet. Det som alltid finns. ”*Varför är alla så snobbiga*”, ”*varför bryr alla sig bara om materiella saker och utseende*,” och så här. Och så såg man sen, att dom som gick i årskurser under en, där drogs också en viss sorts människor till Katte och en viss sort till Spyken. Så det är det alldagliga. Men sen finns det det här *Katterevyn-Spyxet*, som är mycket mer eldigt och mycket mer laddat. De var då liksom där riktiga fotbollsmatchskänslorna blossade upp. Då smeds planer om hur man skulle hugga ned det där trädet, *bok eller ek*. Det skrevs kampsånger, som sedan sjöngs. När Spyxet gick till exempel och tittade på Katterevyn då hade man ju laddat väldigt länge, och druckit ganska mycket. Då får ju egentligen inte skådespelarna fram en enda replik utan att Spyxet svarar med andra sånger tillbaka. Så det är väldigt mycket som två hejarklackar i en fotbollsmatch. I början tror jag, det var nog första gången i tvåan som jag var med, blev jag nästan lite skräckslagen. Nästa gång en sång sjöngs är det ju en själv som sjunger med högst. För det är skitskoj när man är fyrtio personer, och alla skriker ut samma saker. De är ju den här masskänslan. (Emma : 1-2)

Emma väljer att först separera det vanliga *under-ytan-hatet* mellan skolorna från de mer *eldiga* och *laddade* spexframförandena. De två handlar om samma sak, men det sätt de utförs på är olika. Det är under spextider som rivaliteten blommar på allvar och då det är upp till bevis att visa vilken skola du som elev tillhör. Under Spyxet och Katterevyn förs de generella föreställningarna upp på scenen för allmänt beskådande och bejublande. Det hela blir för Emma till en *masskänsla*, där tidigare tveksamheter inte längre är viktiga. Rivaliteten får fritt spelrum. Den sociala praktiken blir påverkad av rivaliteten och som medverkande uppgår man helt i den roll (*Spykist* eller *Katteelev*) som beskrivs genom rivaliteten. (jmf. Goffman, 2000 : 35-38). När man planerar upptåg mot Katedralskolan är naturligtvis boken (eller eken) den huvudsakliga måltavla Emma nämner.

Man driver under spexen så mycket som möjligt med motståndaren och gör allt för att dra deras namn i smutsen eller håna dem för deras stereotyper; *ett eller två katteskämt är obligatoriskt under Spyxet*, kommenterar Josef exempelvis (Josef : 4).

Emma nämner i narrationen ovan en annan viktig aspekt av spexen som är en del av hur rivaliteten utageras. När spexen gästar varandra, är det standard att försöka ta över scenen från dem som spelar. Emma fortsätter att berätta hur man som spyxaktiv betar sig när man traditionellt besöker Katterevyn:

Emma: Först så kommer man dit, gärna lite försenad, när det redan hade börjat. ”*AAHH URSÅKTA VI E LITE SENA!*” och vill avbryta dom på scenen hela tiden. Det är emot alla regler som finns för en publik. Sen så fort någon sa nån sån här diss, så skrek alla: ”*WOOOOO! FAAN VA DÅLIT! FAAN VA DÅLIT!*” och ställer sig upp och klappar. Så var det alltid nån som började, sedan reste sig halva publiken. Ja, det är riktig fotbollsmatchkänsla. Så de blev väldigt många avbrott i själva föreställningen, för att vi avbröt helt enkelt.

Joakim: Gjorde dom på scenen något tillbaka mot er då? Eller var det mest publiken som försökte kontra.

Emma: Det är mest publiken. Ibland är de nån sån snilleblix från Katte, det fanns ju inte så många, men, det var nån som kunde improvisera lite så nån gång. Men då bara satte man in hejarklacken igen. (Emma : 3)

Genom att bryta mot de regler som normalt gäller för en publik, blir avbrotten under spexen starkare i sin symboliska karaktär. När Katterevyn under ett besök på Spyxet exempelvis hånar det årets Spyxgeneral blir det en handling ämnad att fungera på flera plan, precis som i fallet med Katedralsträdet. Den symboliska karaktär spexbesöken äger, tillsammans med det

faktum att samma procedur upprepas varje år, bidrar till ett i det närmaste ritualiserat beteende, där det uppenbara regelbrotten (skriken från publiken, bu-ropen och sångerna) är mer förväntade än överraskande. Händelseförloppet mellan publiken och skådespelarna interagerar i ett spel i sig, och ingår slutligen i uppförandet. I samma handling utmanar publiken en norm genom att agera opassande, befäster sin egen tillhörighet till en gemenskap och identifierar de Andra som en Annan gemenskap (jmf. Cohen, 1985 : 50ff)

Ett annat sätt på vilket rivaliteten utformas genom handling, är i berättelser om rivaliteten som finns i cirkulation på skolorna. Som jag tidigare påpekat, bygger de flesta av dessa berättelser på händelser runt Katedralsboken och vad som görs mot den, men det finns också andra berättelser om matkrig, vattenkrig och snöbollskrig mellan skolorna. En av Kristoffers narrationer får illustrera hur man genom att berätta om händelser inom rivaliteten också för rivalitetsdiskursen vidare:

Kristoffer: Sen så ha de ju vart rätt så mastiga vattenkrig mellan Spyken och Katte. Men det var inte under dom tre åren som jag gick, inte alls faktiskt. Men det har varit, åren innan. Då har det varit så att, Spykenelever har totalt stormat Katte liksom och sprutat ned alla människor dom ha sett, sprungit in i korridorerna, sprutat vatten på folk. Det är särskilt en historia om när, Katte skulle slå tillbaka. Dom kom verkligen hur många som helst, med vattenballonger och vattengevär och så. Mattanerna får order att: ”*stäng grindarna stäng grindarna!*” ”*KLANG!*”, stänger in alla eleverna i skolan och alla Katteeleverna utanför. Så det blev inget med det. [---]

Kristoffer: Det var nått år innan jag började. Så det var också det. Det gick man ju och hoppades på hela tiden, att något skulle hända. Det var det man gick och längtade efter. (Kristoffer : 2-3)

Kristoffers narration innehåller många återkommande element i hur historierna och händelser mellan skolorna beskrivs. Det handlar ofta om stora upptåg, där en stor folkmassa är inblandad. Någon från den egna skolan utför en aktion, varpå den Andre skall slå tillbaka. Den Andre förlorar emellertid alltid i sina försök till revansch och huvudrollsinnehavarna undkommer (jmf. Arvidsson, 1999 : 46-49).

Narrationer så som Kristoffers, kan uppnå en närmast mytomspunnen karaktär på skolorna, där det bland eleverna finns förväntningar på att *något* skall hända. Det talas ofta om händelser så som vattenkriget inom rivaliteten, men i min vetskap är det väldigt få som faktiskt upplevt det. Kristoffer säger exempelvis att det var något som hände före (*nått år innan*) han började på Spyken. På detta sätt blir narrationerna ofta lika sägner och hjältesagor, med eller utan en namngiven huvudperson som utför aktionerna (jmf. Arvidsson, 1999 : 36, 73ff). I dessa fall *tänker* eleverna mer på rivaliteten och sina gemenskaper, än utagerar dem. Händelser av detta slag behöver inte utageras för att vara betydelsefulla. Att narrationerna

finns är tillräckligt för att ge legitimitet åt föreställningar om den Andre (jmf. Cohen, 1985 : 98).

Rivaliteten mellan Spyken och Katedralskolan beskrivs som jag påpekat, skämtsamt som evig, en klassisk kamp mellan gott och ont. Ofta fick jag höra jämförelser mellan de två skolorna där den enda beskrivs som *den goda* och den andra som *den onda*. På Katedralskolan uppfattade jag medvetenheten om detta som stor. Av de grupper med elever jag talade med på skolområdet var det flera som uttryckte ett missnöje med vad de kallade ”*Spykens självgodhet*”. Spyken attackerar ofta Katedralskolan, men det är sällan situationen är omvänd (jämför med Kristoffers narration ovan). Enligt de Katedralskoleelever jag talade med uppfattade man Spyken som löjliga i detta avseende, och ansåg sig stå över dem genom passivitet; genom *icke-handlande*. Detta icke-handlande (som också är en form av handlande) fungerar som en säkerhet ämnad att bekräfta en mogenhet Katedralskolan har, men som Spyken saknar.

Sättet på vilket gymnasisterna handlar genom rivaliteten har mycket att säga om det sätt på vilket deras gemenskaper och identiteter konstrueras. Jag tänker nu knyta detta handlande till hur det manifesteras i förhållande till platserna. Genom att använda mig av de Certeaus begrepp strategi och taktik, undersöker jag vad det kan innebära att handla gentemot en plats?

Space: rivaliteten som strategi och taktik

Under den tid jag spenderade att tala med elever och röra mig runt på de två skolorna, stod det klart att deras symboliska och rituella handlande inte enbart var av social natur. Också skolornas materiella miljö återfanns i de föreställningar jag uppmärksammade i diskurserna.

Att röra sig på en plats man är bekant med skiljer sig markant från att röra sig på en plats med är obekant med. Högdahl (2004) menar att staden och dess rutnät av gator och hus, utgör en ständigt pågående inlärningsprocess där praktiker skapas och omskapas allt eftersom erfarenheter erövrats (: 225). Genom att röra oss i det sociala och materiella rummet lär vi oss att handla efter olika dispositioner, relaterade och beroende, men inte identiska, med de regler och föreskrifter som gäller inom en plats specifika *space* (jmf. de Certeau, 1984 : 29-30). Dessa dispositioner kan analyseras som *taktiker*, som jag här tolkar som den motmakt individer lägger över den *strategi* de föreställer sig är rådande på en plats (jmf. de Certeau, 1984 : 34ff). Taktiker används inom rivaliteten för att *göra intrång* på den makt som finns i gymnasisternas uppfattning om en plats strategiska space. Som det föregående avsnittet

visade, behöver ett intrång inte ens vara verkligt för att få effekt, utan kan ske genom enbart narrationen om en taktisk manöver.

Återigen kommer det stora bokträdet in i bilden. Gymnasisternas uppfattning av Katedralskoleledningens strategiska space, uttrycker att man skall förhålla sig på ett visst sätt till trädet och utföra en viss sorts handlingar vid det. Att bryta mot denna strategi, genom att parasitera på strategins existens, ger ett intressant symboliskt resultat:

Joakim: En av dom bästa historierna som blivit bekräftade hittills, är ringdansen runt det stora trädet på Katedralskolan.

Kristoffer: När Spyken gjorde det? [...] Det är ju en grej, att Spykenelever har dragit till Katte och dansat ringdans runt trädet.

Joakim: Jaså? Under skoltid?

Kristoffer: Det vet jag inte. Jag tror det. Men det är också en historia. Jag var inte med där. Vi hade ju vårt lilla träd i mitten på skolgården, om du har sett det. Det är ju våran kontrast till Katte. Den dansade vi en hel del runt, och det var väl en protest bara det.

Joakim: En protest mot vad?

Kristoffer: Mot deras dansande! Det är ingen som vet, varför. (Kristoffer : 3)

Även om Kristoffer själv inte ger direkt uttryck för det, är den protest mot Katedralskolans föreställda traditionalism och gemenskap *mot-dansen* utgör just ett taktiskt parasiterande på en strategi. Detta gör själva den symboliska taktiska handlingen så kraftfull. Man utnyttjar föreskrivna förordningar, uppsatta av ett strategiskt space, och inverterar sedan detta space mot sig självt. Både genom att dansa runt bokträdet på Katedralskolans place och runt trädet på sitt eget place, skapar Spykisterna en ironisk implikation, där man utför en handling, men menar en annan (jmf. Grice, 1991 : 53-54).

Tidigare under intervjun har Kristoffer berättat om den pseudo-traditionella handlingen att som Spykist urinera på Katedralskolans träd när man passerar platsen efter en fest. Emma återger i en tidigare narration samma handling, men med en koppling till tiden runt Spyxet (se sid. 21. Emma : 2). Båda visar på hur det är möjligt att göra taktiskt intrång på strategiskt space (jmf. Högdahl, 2004 : 153ff).

Kristoffer: Jag har hört, folk som ska ha haft planer att såga ned [trädet], men det har inte hänt. Men alltid när man varit på fest, inte nu längre, men då, var det ju att man ställde sig och pissade på trädet, när man var på väg hem.

Joakim: Det har jag hört! Det verkar var en tradition för många Spykenelever att göra det. Kanske är det därför det är så stort.

Kristoffer: Ja precis. Det där djävla trädet. Dom är så stolta över det där borta. Det är väl mest det som sticker i ögonen på alla andra. Att dom har nånting som dom är så djäkla stolta över. (Kristoffer : 2)

Katedralskolan har som jag tidigare redogjort för, sällan attackerat Spyken på liknande sätt eller med liknande medel. Frånsett att jag fått berättat för mig att samma form av revirmarkerande som Spykisterna praktiserar på trädet också praktiseras av Katedralskoleelever mot själva Spykenbyggnaden, är förekomsten av organiserade anfall

närmast obefintliga. Icke-handlingen och neutralisering av attackernas värde fungerar emellertid återigen som Katedralskoleelevernas försvar. Det element av taktik skolans elever använder vänds däremot ofta mot Katedralskoleplatsens egna strategiska space.

Neutraliseringen jag beskrev i tidigare avsnitt, fungerar för eleverna ett demonterande av skolledningens strategiska space. Diskursen om traditionalism bryts genom att vägra dela i ringdansen runt bokträdet; att erövra tolkningsrätten kring den egna förhållningen till begreppet tradition, samtidigt som man (liksom Mathias gör i tidigare avsnitt) löjliggör Spykisterna. Lars narration om en av hans vänner som går på Spyken illustrerar detta.

Lars: Min vän, hon som gick på Spyken. Hon har varit här med sina kompisar, med sina Spykistkompisar, och planerat attacker. Snöbollar och liknande grejer, matkrig och sånt, men ja menar... Jag har inte haft någon delaktighet i det.

Joakim: Är det någonting dom har gjort också, eller har dom bara planerat det?

Lars: Dom har gjort det. Dom har vart här. [...]

Joakim: Och, gjort vaddå?

Lars: Börjat kasta snöbollar på folk och, försökt starta matkrig. Men det gick aldrig riktigt.

Joakim: Försökt starta matkrig?

Lars: Ja. Hon berättade det, men jag var inte där då.

Joakim: Hur försöker man starta ett matkrig?

Lars: Jag vet inte, fråga inte mig, dom är Spykister! (Lars : 2)

Cohen (1985) hävdar att gemenskap till största delen är en rent mental konstruktion som vinner sin trovärdighet genom dess "objektivitet", det vill säga genom dess förankring i de påtagliga markörer (symboler) människor uppmärksammar (: 108-109). Många av dessa markörer är symboler av just det slag som återfinns i elevernas narrationer. På de båda skolorna blir de flesta föreställningar jag konfronterats med symboliska, då ingen elev egentligen bryr sig om att reda ut konkreta fakta om den Andre. Man ställer upp en rad föreställningar som man sedan attackerar, varav Katedralsträdet är det mest substantiella. Eftersom Spykisterna accepterat symbolen och tilldelat den en värdegrund *motsatt till deras eget*, blir deras egen gemenskap konkretiserad genom den symboliska inversion trädet tjänar (jmf. Arvidsson, 1999 : 32). Jag anser att detta visar att bokträdets materiella place är svårt för Spykisterna att uppfatta, på grund av rivalitetsdiskursen och det strategiska space de uppfattar som att omge det. När de ser på bokträdet, är det inte dess materialitet de uppfattar. De upplever Katedralsboken; symbolen för fienden. Genom att urinera på trädet har Emma, Kristoffer och otaliga mängder andra Spykister därför i en och samma handling gjort ett taktiskt intrång på Katedralskolans space, vanhelgat en symbol samt stärkt sin egen gemenskap. Allt detta ingår i den platskultur de som Spykister upplever på Katedralskolan.

Platskultur: rivaliteten som organiserande princip

Jag har i detta arbete introducerat en rad röster rörande rivaliteten mellan de båda skolorna i Lund. Genom dessa röster och de narrationer de yttrat har jag belyst frågor om hur gemenskaper och identiteter organiseras och konstrueras, hur status påverkas i konfrontationen med den föreställda Andra och förhållningssätt till de diskurser som är, och som under lång tid varit, i omlopp på de två skolorna. Alla dessa frågor har emellertid rört sig kring en medelpunkt: hur man som Spykist och Katedralskoleelev föreställer sig att den Andres plats *fungerar* och hur man *handlar* i förhållande till denna föreställning: det vill säga, *platskulturer*. Detta arbete är ett försök att undersöka hur platskulturer fungerar för gymnasieungdomarna i Lund. Det är detta jag nu tänker uppmärksamma.

Platskultur uppstår på Spyken och Katedralskolan i förhållandet mellan det egna och de Andras taktiska handlande och föreställningen om strategiska space man som gymnasist upplever. Dessa två variabler skapar en platskultur som kan ses som en central kärna för det tänkande och praktiserande som en gymnasist *gör* i förhållande till en plats.

Det är platskultur Emma exempelvis känner när hon menar att: ”*Jag vågade mig aldrig in, mer än att jag tittade ut över matsalens blonda hav. Det känns ju inte bra att vara på Katte.*” (Emma : 3), och Amir när han påpekar att han ofta böjde på huvudet och inte ville se någon i ögonen när han besökte Spyken (Amir : 5). När Erika berättar att: ”*Jag kommer ihåg vad min syster sa. Vi gick förbi Katte en gång när jag var liten: ’Usch, här kan vi inte gå in. Det är förbjuden mark’*” (Maria och Erika : 1), kan det förstås som ett uttryck för den platskultur som i detta fall finns inpräglad i skolgemenskapernas kollektiva existens och som förs vidare genom den sortens handlande jag beskrivit i detta arbete.

Även om Katedralskolan och Spyken till det yttre är två helt åtskilda platser, fungerar deras platskulturer utifrån samma premisser. Föreställningar om en plats (och platsens space) bidrar till att skapa diskurser kring den platsen. Dessa diskurser beskriver för individer vilka praktiker som skall tillämpas på den specifika platsen. Diskurserna kring skolorna är omfattande och placerar dem båda i strålkastarljuset till den grad att ingen gymnasist som önskar vara en del av en större gemenskap i Lund kan bortse från dem. Den *maktkamp* som äger rum mellan dem är därför svår att undgå. Människor påverkas ofta kraftigt av den diskurs som handlar om en plats de är direkt knutna till. Ristilammi (1994) uttrycker det som följande:

Boendet är en viktig faktor för människors självkänsla. Liksom vi använder människor runt omkring oss för att definiera oss själva, använder vi också de omgivande tingen och miljöerna i detta syfte. Värderar en majoritet av omgivningen vår boendemiljö på ett negativt sätt får detta negativa konsekvenser för vår självsyn. Boendemiljön förvandlas alltså till ett stigma – ett särskilt kännetecken som stämplat individen som person (: 20).

Eftersom den plats vi är knutna till har stor betydelse för oss, måste vi också göra val i hur vi förhåller oss till diskursen kring platsen (: 130-134). Detta skapar en platskultur där hur vi manövrerar oss i det materiella rummet (place) och det mentala rummet (space), finns inskrivet våra kulturella erfarenheter och föreställningar.

I fallet med Spyken och Katedralskolan blir platskulturerna påtagliga genom rivaliteten. I och med att jag genom hela arbetet använt informanternas narrationer för att behandla rivaliteten, hoppas jag nu kunna visa hur rivaliteten tjänar till att belysa platskulturer.

Rivaliteten har inte helt överraskande en enorm påverkan på det sätt de båda skolornas platskulturer organiseras på. När Stattin (1990) analyserar rädslans kulturella betydelse, menar han att rädsla är något som är individuellt upplevt, men som ändå är gemensamt som ett språk eller en grammatik, härstammande från underliggande kulturella premisser (: 166-169). Rivaliteten fungerar i detta fall på ett liknande sätt, där den står som det uttrycksmedel som samlar de olika individuella platskulturerna under en gemenskap och översätter dem till ett gemensamt språk de flesta berörda förstår.

Medvetenheten om rivaliteten och diskurserna som omger den, innebär att det blir lätt för eleverna på de båda skolorna att identifiera varandra; tillskriva varandra och sig själva egenskaper som blir tydliga för alla att se och som sätts på prov i det förhållande man har till den Andres skola. Som Spykist föreställer man sig på Katedralskolan en given de Certeausk strategi, som man måste förhålla sig till i sitt handlande mot Katedralskolan. Genom att skapa egna vägar i den föreställda strategin, genom att försöka starta matkrig, snöbollskrig och vandalisera Katedralsboken, skapar man en taktik som korsar det rutnät någon annan konstruerat på platsen. Genom sitt handlande anser man sig slå ur underläge mot en symbolisk överhet (jmf. de Certeau, 1984 : 37ff).

Den uppmärksamhet rivaliteten har bland gymnasisterna anser jag peka mot att den står som en *organiserande princip* i platskulturernas utformande. *Genom att Spykister och Katedralskoleelever konstant agerar i förhållande till varandra genom det symboliska taktiska handlande vilket rivaliteten är, befästa en speciell kultur knuten till platserna.*

En parallell till detta resonemang finns hos filosofen J. Butler (1990, 1993 : 3f), som menar att manligt och kvinnligt kön/genus är en organiserande princip i den mening att det tillåter

oss att klassificera varandra som människor; som män och kvinnor. Butler anser att vi konstruerar och konstrueras som sociala varelser genom våra uppfattningar av kön (som i sin tur är socialt konstruerade). Utifrån Butlers filosofi, menar Högdahl (2004) i samma spår, att människor konstruerar sin mänsklighet i olika givna situationer i förhållande till allt det som finns omkring oss. Vi kan inte befinna oss på en plats utan att vara *någonting*, det vill säga, vi är konstant *något* på varje plats vi befinner oss på. Vi kan som människor alltid kategoriseras i förhållande till *var* vi är och *vilka* vi är (: 140-142). Genom rivaliteten organiseras vad specifika individer klassificeras som, samt vad individen klassificerar sig själv som. Exempelvis blir det möjligt för en Spykist att identifieras som just *Spykist*. Det innebär också att alla utomstående som kommer in på skolans plats och rör sig i dess de Certeauska space, kan bedömas utifrån denna organisation.

Ett sista exempel som får illustrera hur rivaliteten påverkar och belyser platskulturer får avrunda mitt resonemang. Maria och Erika berättar för mig om en ung, propert klädd kille som delade ut flygblad på Spyken, som omedelbart tolkades av eleverna som en *Kattemänniska* (Maria och Erika : 2). Hans (och vilken annan människa som helst) uppenbarelse på *platsen Spyken*, låter honom kategoriseras av eleverna. Passar hans kläder den symboliska mall som finns kring *Katedralskoleeleven*, blir han också tänkt på, kanske även behandlades, som just en *Katedralskoleelev*. I den platskultur som delas av många elever i Spykengemenskapen, ifrågasätts hans närvaro på platsen, på grund av att hans utseende stämmer överens med *Katedralskoleelevens*. Där finns påtagligheten hos platskulturen. Hade den propert klädde killen befunnit sig på en annan plats och där observerats av Maria och Erika, hade *Kattemänniska* antagligen inte varit det första de kategoriserat honom som.

En sista fråga: vad är då platskulturens nytta?

Naturligtvis finns det mer att säga om rivaliteten mellan skolorna i Lund, dess omfattning, kulturella påverkan på både staden och enskilda individer, än jag har uttalat mig om i en enkel uppsats så som denna. Jag har emellertid valt att koncentrera mig på något så abstrakt som platskultur och de fundamentala frågor som följer i dess kölvatten. Detta har inneburit att många andra oftast viktiga och intressanta faktorer strukits helt från arbetet. De röster jag mött under arbetets gång har sagt så mycket mer, varit så mycket mer omfattande och nyanserade, än jag som etnolog någonsin kan drömma om att fånga i den snäva bur vi kallar *kulturanalys*.

Vad jag har däremot anser mig visat, är hur narrationer från gymnasieelever på två skolor berättar om dels ett kulturellt fenomen, en faktisk situation i form av en rivalitet, och dels om hur detta kulturella fenomen organiserar de föreställningar eleverna har om varandras skolor. När jag påbörjade arbetet med platskulturer var det mitt ambitiösa mål att se hur detta begrepp kunde organisera individer och grupper kulturella praktiker. På grund av verklighetens ovilja att fångas i en lätthanterlig teori visade sig detta mål snart praktiskt, så väl som teoretiskt, onåbart. Teoretikerns fåfänga får stiga åt sidan.

Vad har jag då kommit fram till? Syftet med arbetet har varit att testa det begrepp jag kallar platskultur och dess kulturanalytiska nytta genom gymnasieelevernas narrationer. Resultatet jag hoppas att jag visat på, är att platskulturbegreppet har potential till att ge intressanta insikter till om den roll platser tjänar som samlingspunkter; som behållare för kulturella föreställningar. I ett omfattande kulturetnografiskt arbete om gymnasieelever i Lund och deras förhållningssätt till varandra, skulle platskulturbegreppet kunna tjäna som en passande utgångspunkt. I en sådan studie skulle begreppet medföra en tydlig analytisk vinst.

Platskultur kan emellertid, som så många andra teoretiskt drivna kulturanalytiska företeelser, inte analyseras på egen hand. I detta fall åskådliggör jag begreppet genom rivalitetens diskurser, och i andra situationer kan det finnas andra fenomen som behöver redogöras för, om individer och grupper platskulturer skall kunna åskådliggöras. Den vidd begreppet har kapacitet till, gör det också mer lämpat för studier mer omfattande än denna.

För att fånga en sista glimt av den komplexitet som gömmer sig i en studie som denna, låter jag ett sista yttrande från Emma klargöra den problematik som bitvis är transparent, bitvis opak, och som aldrig får underskattas.

Emma: Men, egentligen är ju allt det här bara skitsnack. På ett sätt kan jag tycka att det bara är, ”skit samma”. Men på ett annat sätt kan jag tycka att... det verkligen är svart eller vitt. Jag kan både vara på det svarta och på det vita. Förstår du? Jag kan verkligen tycka att det är skit samma: ”det är bara människor alltihop”. Men samtidigt så: ”well, I don't like them”. De är samma sak som nu, det har inte med gymnasiet att göra längre men, jag skulle inte gå på en klubb där det bara är jättesnobbiga människor. Man vill ju va med folk som man trivs med. Jag skulle aldrig gå till /.../ Basilika, eller Spybar, eller något sånt. Där är dom där statusjägarna, som jag inte är intresserad av att umgås med. Så, på så sätt kan jag tycka att, det har varit helt berättigat att vara med i kampen mellan Katte och Spyken. (Emma : 4)

Lund, Svartvik, november 2004 – januari 2005

Källor

Intervjuer

Maria och Erika. Båda 17 år, elever på musik respektive kostestetiska programmet, Spyken. 17/11, Lund

Emma. 20 år, före detta elev på samhällsvetenskapliga programmet, Spyken. 16/11, Lund

Josef. 22 år, före detta elev på naturvetenskapliga programmet, Spyken. 8/11, Lund.

Kristoffer. 22 år, före detta elev, Spyken. 14/11, Lund

Amanda. 18 år, elev på samhällsvetenskapliga programmet, Katedralskolan. 14/11, Lund

Lars. 19 år, elev på samhällsvetenskapliga programmet, Katedralskolan. 14/11, Lund

Amir. 22 år, före detta elev på samhällsvetenskapliga programmet, Katedralskolan, 11/11, Lund.

Mathias. 22 år, före detta elev på musik-naturvetenskapliga programmet, Katedralskolan. 12/11, Lund

Samtliga intervjuer är vid uppsatsens framläggande i författarens ägo.

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny, 2004. *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront, Stockholm.

Arvidsson, Alf, 1999. *Folklorens former*. Studentlitteratur, Lund.

Bauman, Richard, 1992. *Folklore. Folklore. Cultural Performances and Popular Entertainments* (Red. Bauman, Richard) : 29-40. Oxford University Press, Oxford/New York.

Beronius, Mats, 1987. *Vetandets spel – inledning till Foucaults kulturkritik. Den sociala fantasin. Teorier om samhället* (Red. U. Bergryd). Rabén & Sjögren, Stockholm.

Butler, Judith, 1993. *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge, New York/London.

Butler, Judith, 1999 (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York.

Cohen, Anthony P., 1985. *The Symbolic Construction of Community*. Routledge, New York/London.

de Certeau, Michel, 1984. *The Practice of Everyday Life*. University of California Press, Berkley/Los Angeles/London.

Drakos, Georg, 1997. *Makt över kropp och hälsa. Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland*. Symposion, Stockholm/Stehag.

- Fägerborg, Eva, 1999. Intervjuer. I *Etnologiskt fältarbete* (Red. Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus) : 55-72. Studentlitteratur, Lund..
- Fornäs, Johan, 1993. Sfareernas disharmonier. *Ungdomar i skilda sfärer. FUS-rapport nr 5* (Red. Fornäs, Johan/Boëthius, Ulf/Reimer, Bo) : 13-102. Symposion, Stockholm/Stehag.
- Foucault, Michel, 1997 (1976). "Society Must Be Defended". *Lectures at the Collage de France 1975-1976*. Picador, New York.
- Goffman, Erving, 2000 (1959). *Jaget och maskerna*. Nordstedts Akademiska Förlag, Stockholm.
- Grice, H. Paul, 1991 (1967). Logic and Conversation. I *Studies in the Way of Words* : 21-40. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Högdahl, Elisabeth, 2004. *Göra gata. Om gränser och kryphå på Möllevången och i Kapstaden*. Gidlunds förlag, Hedemora.
- Klein, Barbro, 1990. Transkribering är en analytisk akt. I *Rig*, nr. 2:73 : 41-66.
- Lakoff, George & Johnson, Mark, 1980. *Metaphores We Live By*. University of Chicago Press, Chicago.
- Ristilammi, Per-Markuu, 1993. *Rosengård och den svarta poesin: en studie av moderna annorlundahet*. Brutus Östlings förlag, Stockholm.
- Stattin, Jochum, 1984. *Näcken: Spelman eller gränsvakt*. Carlssons Bokförlag, Stockholm.
- Stattin, Jochum, 1990. *Från Gastkramning till Gatuvåld: En etnologisk studie av svenska rädsor*. Carlssons Bokförlag, Stockholm.
- Wittgenstein, Ludwig, 1958. *Philosophical Investigations*. Routledge, New York.
- Öhlander, Magnus, 1999. Deltagande observation. I *Etnologiskt fältarbete* (Red. Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus) : 73-88. Studentlitteratur, Lund.

Övrigt

Fotografiet av Katedralsboken på försättsbladet av Joakim Sten, 14/11/2005. I personlig ägo.